

Анісімова О. Ю.

кандидат економічних наук, завідувач сектора аналізу фінансування освіти відділу статистики та аналітики освіти ДНУ «Інститут освітньої аналітики», Київ, Україна, olgaanisimova@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6721-3030>

Белінська Г. В.

кандидат економічних наук, старший науковий співробітник, доцент кафедри бізнес-аналітики та цифрової економіки Державного університету «Київський авіаційний інститут», Київ, Україна, belinskaya_anna2015@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-8978-8513>

Крищенко К. Є.

кандидат економічних наук, викладач кафедри обліку і фінансів ПВНЗ «Буковинський університет», Чернівці, Україна, cirillapps@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7145-6709>

УДОСКОНАЛЕННЯ ФІНАНСУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ (ПРОФЕСІЙНО-ТЕХНІЧНОЇ) ОСВІТИ НА ОСНОВІ МІЖНАРОДНОГО ДОСВІДУ

Анотація. Фінансування освіти є одним із пріоритетів державної соціальної політики в Україні. Професійна (професійно-технічна) освіта (П(ПТ)О) як важлива ланка освітньої системи реалізує функції професійного й духовного становлення людини, а також формує робочий потенціал країни. Тому пошук альтернативних джерел її фінансування є, по суті, життєво необхідним, і допомогти в цьому може вивчення та адаптація світового (передусім європейського) досвіду з диверсифікації джерел фінансування освіти й відходу від державної монополії в цій сфері. Метою статті є визначення основних шляхів удосконалення фінансування професійної освіти в Україні на базі міжнародного досвіду. Розглянуто основні моделі організації фінансування П(ПТ)О. Встановлено, що профтехосвіта може фінансуватися за рахунок центрального бюджету, місцевих бюджетів або роботодавців. Національний механізм фінансування визначається схемою організації надання освітніх послуг. Виокремлено декілька ключових підходів до пошуку джерел фінансування надання освітніх послуг. Визначено, що підвищення ефективності фінансування П(ПТ)О можна досягти шляхом пошуку нових, інноваційних джерел коштів і раціонального використання наявних ресурсів. Обґрунтовано, що для підвищення ефективності організації надання П(ПТ)О в Україні потрібно залучити додаткові інноваційні джерела фінансування. Крім того, приділено увагу питанню диверсифікації джерел фінансування профтехосвіти, особливо вивченню та акумуляції наявного європейського досвіду, й висунуто низку рекомендацій щодо пошуку джерел додаткового фінансування вказаного освітнього сегмента.

Ключові слова: професійна (професійно-технічна) освіта, альтернативні джерела фінансування, фінансове забезпечення, фінансування освіти, видатки державного бюджету, видатки місцевих бюджетів.

JEL classification: I21, I23, I28.

DOI: 10.32987/2617-8532-2024-4-41-50.

© Анісімова О. Ю., Белінська Г. В., Крищенко К. Є., 2024

Фінансування освіти є одним із пріоритетів державної соціально-економічної політики в Україні. Професійна (професійно-технічна) освіта (П(ПТ)О) як важлива ланка освітньої системи реалізує функції професійного та духовного становлення людини, а також формує людський капітал (робочий потенціал) країни. Однак для розвитку П(ПТ)О бракує коштів, а основним джерелом фінансування цієї сфери освіти залишається бюджет. Тож набуває актуальності пошук альтернативних джерел фінансування, зокрема дослідження можливостей адаптації світового досвіду, й передусім європейського.

Моделі організації П(ПТ)О та її фінансування в країнах світу дуже різняться. Окресленим питанням присвячено чимало наукових праць, проте дослідження зосереджені переважно на окремих країнах або порівняльному регіональному аналізі. Наприклад, Б. П. Ар'ял розглядає П(ПТ)О як основу соціально-економічної трансформації економіки, тому вважає її фінансування питанням державної політики. На його думку, на модель фінансування П(ПТ)О впливає стан національної економіки, інклюзія, координація між різними органами влади, наявність зовнішніх джерел фінансування та залученість приватного сектора [1]. М. Дурналі, розглянувши модель фінансування П(ПТ)О в Туреччині, визначив його основні джерела й окреслив методи розподілу державних коштів між закладами П(ПТ)О [2]. М. Ганні дослідив систему фінансування П(ПТ)О в Латинській Америці і дійшов висновку, що для ефективного забезпечення таких освітніх послуг потрібне ак-

тивне втручання держави в процеси залучення та розподілу коштів [3]. Р. І. Лерман наголошує, що залучення приватного сектора до процесу фінансування П(ПТ)О передбачає ретельний аналіз витрат і вигід зацікавленими сторонами. Зокрема, здобувачі П(ПТ)О розглядають вигоди, які вони матимуть від здобутої кваліфікації, порівняно з витратами на її здобуття, а роботодавці порівнюють витрати на підготовку потрібних спеціалістів з економічними вигодами для бізнесу [4]. Ж. Хондонга та С. М. Рамалігела проаналізували механізм фінансування П(ПТ)О в трьох африканських країнах і дійшли висновку, що основними джерелами коштів там були державне фінансування та гранти, хоча в окремих випадках компанії також надавали кошти на підготовку спеціалістів. Водночас оплата навчання самими студентами в цих країнах була дуже обмеженою [5]. А. Зідерман, розглянувши загальний механізм фінансування П(ПТ)О, стверджує, що ефективна організація фінансування допомагає створити конкурентне середовище функціонування надавачів освітніх послуг, підвищити якість здобутої освіти, а також поліпшити ситуацію на ринку праці [6].

Метою статті є аналіз міжнародного досвіду та визначення основних шляхів удосконалення фінансування П(ПТ)О в Україні на базі проведеного дослідження.

Якщо розглядати європейський досвід диверсифікації джерел фінансування закладів П(ПТ)О, то найцікавішим є досвід Данії, де фінансування цього рівня освіти відповідає загальним політичним цілям уряду та орієнтується на ринкову кон'юнктуру, що,

у свою чергу, гарантує випускникам вигідне працевлаштування. Фінансування системи П(ПТ)О Данії відбувається із трьох основних джерел: внесків роботодавців, державного фінансування й державних студентських грантів, прибуткової економічної діяльності самого закладу освіти. Подібний підхід застосовується у Франції, де створено кампуси професій і кваліфікацій, які поєднують П(ПТ)О та навчання з виробництвом, полегшуючи вихід працівників на ринок праці. Варто підкреслити, що на сьогодні такі кампуси функціонують лише в окремих галузях – авіаційній, громадського обслуговування, сфері туризму й готельного господарства, проте планується поширення цього досвіду на інші сфери.

Для країн Східної Європи характерне майже повне фінансування закладів П(ПТ)О з державного бюджету. Наприклад, в Естонії майже 99 % закладів профтехосвіти перебувають на державних програмах фінансування, причому за таким механізмом у країні фінансуються навіть муніципальні заклади. А приватні заклади П(ПТ)О можуть подати заявку на державне фінансування за умови відповідності чітким урядовим вимогам. При цьому всі заклади П(ПТ)О мають право надавати платні послуги з професійної підготовки дорослого населення та залучати фінансування з інших джерел, наприклад за міжнародними проектами [7]. Проте, перш ніж повністю перейти на державне фінансування, система П(ПТ)О Естонії пододала шлях реорганізації, коли кількість закладів було зменшено або їх об'єднали для створення центрів професійної підготовки. Країна пережила п'ять періодів опти-

мізації освітньої мережі, після чого число закладів П(ПТ)О скоротилося на 50 % [8]. Держава продала майно оптимізованих навчальних закладів і спрямувала кошти на розвиток матеріально-технічної бази новостворених центрів професійної підготовки.

Аналогічний шлях оптимізації системи П(ПТ)О подолали Литва та Латвія. На сьогодні в Латвії витрати держбюджету на програми професійної освіти розраховуються на одного студента за формульним підходом [9], а в Литві заклади профтехосвіти фінансуються за принципом «гроші ходять за учнем» [10].

Найпотужнішим джерелом фінансування освіти в країнах ЄС є саме державне фінансування, коли кошти надаються з державного або місцевих бюджетів. І система П(ПТ)О не є винятком. Так, за даними ОЕСР, державні видатки на П(ПТ)О в окремих країнах у 2021 р. становили в Чехії 85 % загальної суми фінансування, в Італії – 90, у Латвії – 95,6, у Литві – 92,3, у Нідерландах – 85,2 % [11].

Загалом дослідження міжнародного досвіду фінансування П(ПТ)О показало, що головною умовою отримання державних коштів є ефективність їх використання, коли забезпечується якісна підготовка якомога більшої чисельності здобувачів. Ще однією умовою виступає забезпечення рівного доступу до освітніх послуг на всій території країни за рахунок надання додаткових коштів для менш розвинутих регіонів і додаткової підтримки цільових груп [12].

У цілому, співвідношення значущості уряду та приватного бізнесу у сфері надання послуг П(ПТ)О тісно пов'язане із загальним розвитком економіки: чим більш потужною й

розвинутою вона є, тим більший у ній приватний сектор і тим сильніше залучений до формування та фінансування системи П(ПТ)О. Так, у країнах із малоприбутковою економікою й слабким приватним сектором уряд відіграє провідну роль у фінансуванні П(ПТ)О, тимчасом як у країнах зі швидко зростаючою економікою та потужним приватним сектором простежується тенденція до передання частини обов’язків щодо освітніх послуг приватному сектору [13].

Досліджуючи міжнародний досвід організації фінансування П(ПТ)О, можна зробити висновок, що модель фінансування здебільшого визначається наявністю коштів із різних джерел і потребою в певних категоріях кваліфікованих спеціалістів. Іншим критерієм є типи закладів, де можна здобути П(ПТ)О, яка може бути компонентом і складовою загальної середньої освіти або надаватися в окремих закладах виключно як професійне навчання. Можна виокремити такі основні механізми фінансування П(ПТ)О (рис. 1).

Також можна виділити два основних підходи до питання фінансування П(ПТ)О в країнах Європи. Перший підхід передбачає власне диверсифікацію джерел фінансування через пошук нових джерел коштів. Ідеться про мобілізацію ресурсів передусім шляхом нарощування доходів із уже відомих (використовуваних) джерел або через пошук і використання нетрадиційних (нових, альтернативних) джерел [14]. Другий підхід до проблеми вдосконалення фінансування полягає в пошуку шляхів оптимізації використання вже наявних ресурсів [15]. І хоча уряди країн Європи та світу намагаються застосовувати обидва підходи, у випадку України, коли йдеться про банальну нестачу коштів, увагу слід зосередити на диверсифікації фінансування й пошуку нових джерел надходження коштів.

В Україні фінансування П(ПТ)О традиційно здійснювалося за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів, хоча цей рівень освіти не був пріоритетним при розподілі фінансування (рис. 2).

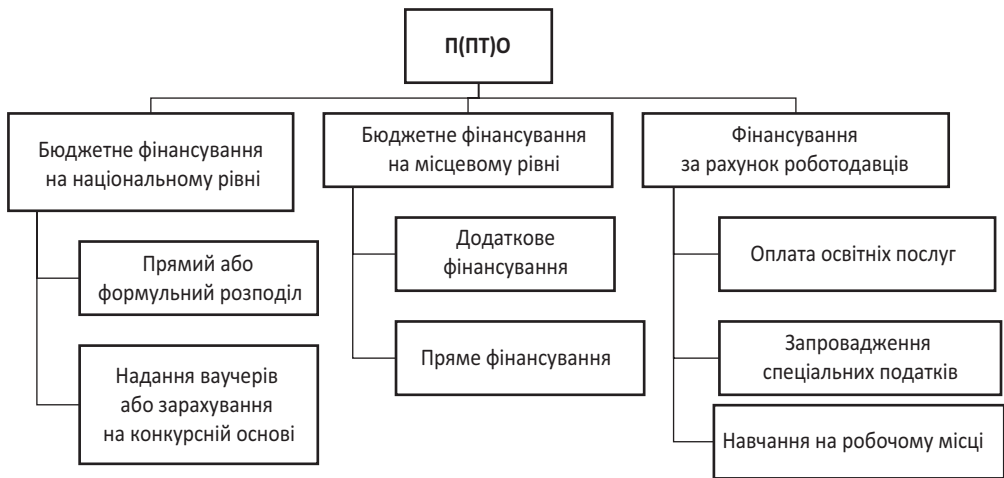

Рис 1. Механізми фінансування П(ПТ)О

Побудовано авторами.

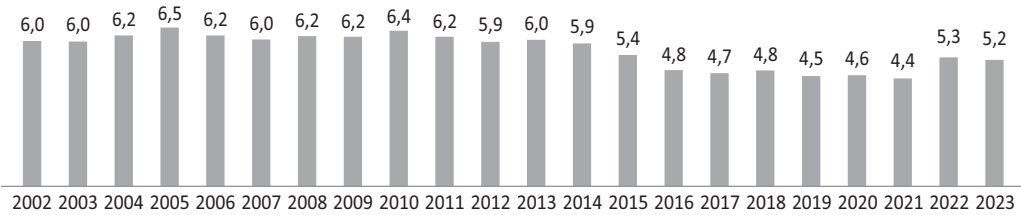

Рис. 2. Частка витратів на П(ПТ)О у видатках зведеного бюджету України на освіту протягом 2002–2023 рр., %

Побудовано авторами за інформацією Державної казначейської служби України (<https://www.treasury.gov.ua/>).

За охоплений період частка витратів на П(ПТ)О коливалася від 4,4 % у 2021 р. до 6,5 % у 2005 р. Причому до 2006 р. це були переважно кошти державного бюджету, протягом 2007–2010 рр. частка місцевих бюджетів почала зростати, а з 2011 р. основна частина фінансування припадала на місцеві бюджети (рис. 3).

Таким чином, з 2015 р. частка витратів на П(ПТ)О місцевих бюджетів стабільно перевищує 95 %.

Паралельно з цим в Україні відбувається реформування системи П(ПТ)О, й одним із пріоритетних напрямків проголошено побудову ефективної системи менеджменту та фінансування закладів П(ПТ)О. Зокрема, йдеться про поліпшення змісту П(ПТ)О через

розвиток інструментів державно-приватного партнерства. Серед таких інструментів – створення мережі навчально-практичних центрів із різних спеціальностей.

Першим відчутним результатом реформування П(ПТ)О з 2019 р. стало створення на базі закладів профтехосвіти 435 навчально-практичних центрів, 256 із яких сформовано за державні кошти. Паралельно уряд передав у комунальну власність 193 заклади П(ПТ)О, що в перспективі має покращити та диверсифікувати джерела їх фінансування [16].

Основною проблемою державного фінансування залишається його низька ефективність. Узагалі ефективність системи П(ПТ)О залежить

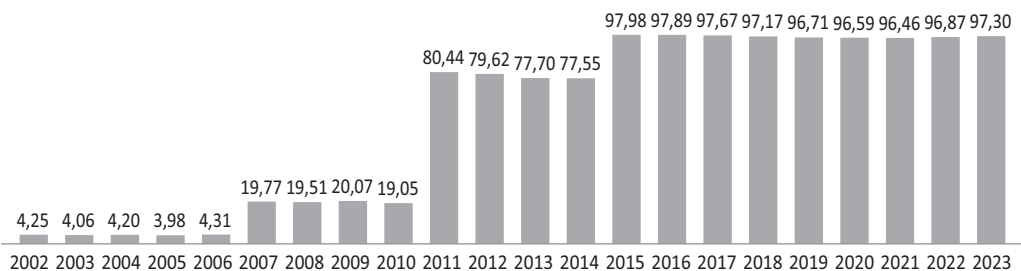

Рис. 3. Видатки місцевих бюджетів на П(ПТ)О протягом 2002–2023 рр., % видатків зведеного бюджету на П(ПТ)О

Побудовано авторами за інформацією Державної казначейської служби України (<https://www.treasury.gov.ua/>).

від оптимального співвідношення витрат на неї та результатів навчання. Тобто йдеться про мінімізацію обсягу ресурсів, що витрачаються. Аналітики зазначають, що для цього можуть паралельно застосовуватися два протилежних методи: централізація й децентралізація П(ПТ)О, а саме об'єднання П(ПТ)О під управлінням одного органу й водночас децентралізація операційного управління на нижчому рівні, наприклад самих освітніх закладів [13].

Аналізуючи наявний досвід фінансування освіти в Україні, варто зауважити, що підходи до нього є аналогічними механізмам фінансування в ЄС. Власне, можна виокремити чотири джерела: 1) державний і місцевий бюджети; 2) оплата за навчання; 3) прибуткова економічна діяльність (платні послуги закладів П(ПТ)О); 4) кошти міжнародних організацій, гранти та інші джерела, не заборонені законодавством.

Проведений нами аналіз показав, що успішні моделі фінансування повинні ґрунтуватися на стабільних принципах, бути прозорими й простими, оскільки складні механізми фінансування призводять до втрати відкритості та спотворень у розподілі коштів. Рішення про надання подальшого фінансування має базуватися на надійних даних і прозорих критеріях. Окрім того, фінансування мусить бути прогнозованим, щоб заклади освіти могли визначити приблизний обсяг ресурсів, які вони отримують у майбутньому. У багатьох країнах ОЕСР для розподілу коштів використовується спеціальна формула фінансування. Ключовими критеріями при цьому є: чисельність учнів і рівень підготовки, індивідуальні

потреби учнів (інклюзивне навчання), навчальні програми та характеристики навчальних закладів. Також можна використовувати критерії ефективності й результативності.

Створення ефективної моделі фінансування П(ПТ)О є фундаментом підготовки кваліфікованих фахівців. Зазвичай основним джерелом фінансування П(ПТ)О виступає державний і місцеві бюджети. З розвитком системи П(ПТ)О поступово збільшується частка коштів приватного сектора, що витрачаються на профтехосвіту. Передовий досвід показує, що для задоволення потреб ринку праці у кваліфікованих фахівцях потрібна ефективніша модель фінансування П(ПТ)О, за якої заклади профтехосвіти конкурують за ресурси на ринкових засадах, оскільки це сприяє ефективнішому використанню коштів, поліпшенню якості освітніх послуг і модернізації навчальних програм.

На основі аналізу європейського досвіду можна запропонувати такі рекомендації для вдосконалення фінансування П(ПТ)О в Україні.

1. Забезпечення оптимізації використання державних фінансових ресурсів. Підвищення ефективності державного фінансування має забезпечуватися через оптимальне співвідношення витрат і результатів, зокрема необхідно вдосконалити управління системою П(ПТ)О та оптимізувати мережу закладів П(ПТ)О шляхом скорочення малоефективних закладів і об'єднання схожих спеціальностей для раціонального використання ресурсів. Стосовно оптимізації мережі закладів слід зазначити, що доцільно провести аудит мережі П(ПТ)О та об'єднати малоефективні заклади в регіональні центри професійної під-

готовки. Також, за прикладом Естонії, можна використати кошти від продажу майна ліквідованих закладів П(ПТ)О для модернізації інших.

Доцільно запровадити механізм розподілу коштів за результатами діяльності закладів П(ПТ)О (наприклад, за чисельністю випускників, які знайшли роботу за фахом), зокрема впровадити фінансування за принципом «гроші ходять за учнем», що забезпечить конкуренцію між закладами освіти.

Крім того, ефективність фінансування можна підвищити за рахунок оптимізації самого навчального процесу, приміром шляхом обмеження кількості спеціалізацій, навчальних програм, коли залишаються лише такі, що є подібними та передбачають спільне використання обладнання й майстрів. Також ефективність може зростати в разі злиття або закриття неефективних закладів П(ПТ)О. Але варто пам'ятати, що ефективне управління фінансами у сфері освіти залежить від ефективності системи управління держсектором у цілому.

Розробити прозорі механізми фінансової звітності, які дадуть змогу контролювати використання бюджетних і додаткових коштів.

2. Забезпечення диверсифікації джерел фінансування, зокрема сприяння розширенню прибуткової економічної діяльності (ПЕД) закладів П(ПТ)О. У частині розвитку ПЕД варто надати закладам П(ПТ)О ширші можливості для комерціалізації їхніх послуг (курси для дорослих, виробництво товарів чи послуг тощо). Запровадити спеціальні програми підтримки таких ініціатив, зокрема грантове фінансування або пільгові кредити.

Активніше залучати міжнародні гранти й програми технічної допомоги для розвитку матеріально-технічної бази. Розширити партнерство з європейськими фондами для обміну досвідом та залучення інвестицій у П(ПТ)О.

3. Залучення роботодавців і приватного сектора до фінансової підтримки закладів П(ПТ)О.

Запровадити механізми, що стимулюватимуть бізнес інвестувати в освіту, наприклад через податкові пільги. Розширити партнерство з бізнесом, залучаючи його до спільного фінансування освітніх програм, особливо затребуваних на ринку праці.

Розвивати дуальну форму навчання, інтегруючи навчальний процес із потребами ринку праці. Така система більш ефективно та структуровано розподіляє витрати на навчання між урядом і роботодавцями, а також ілюструє міру зацікавленості роботодавців в актуальній для них системі П(ПТ)О та готовності інвестувати в неї.

Забезпечити тісну співпрацю між закладами освіти, роботодавцями й регіональними адміністраціями для формування замовлень на підготовку кадрів.

Використовувати фінансування як регулятор для стимулювання підготовки фахівців із дефіцитних професій.

Підсумовуючи викладене, зауважимо, що вважаємо необхідним забезпечити стратегічний підхід до реалізації реформи П(ПТ)О, встановивши національні пріоритети її розвитку з урахуванням перспективних галузей економіки. А реалізація наведених рекомендацій сприятиме підвищенню якості професійної освіти, її відповідності потребам економіки України та забезпеченню стабільного фінансування.

Список використаних джерел

1. Aryal B. P. Financing of technical and vocational education and training in Nepal. *Journal of Education and Research*. 2020. Vol. 10, Iss. 1. P. 58-80. DOI: <https://doi.org/10.3126/jer.v10i1.31898>.
2. Durnali M. Financing vocational education. *International Journal of Social Sciences and Education Research*. 2015. Vol. 1, Iss. 2. P. 572-583. DOI: <https://doi.org/10.24289/ijsser.106453>.
3. Hanni M. Financing of education and technical and vocational education and training (TVET) in Latin America and the Caribbean. *Macroeconomics of Development. Series 200*. Santiago : Economic Commission for Latin America and the Caribbean (ECLAC), 2019. URL: <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/b0c12e08-5580-44f1-9587-a94a022c1c50/content>.
4. Lerman R. I. The benefits, costs, and financing of technical and vocational education and training. *Areas of Vocational Education Research*. 2014. P. 145-165. DOI: http://dx.doi.org/10.1007/978-3-642-54224-4_8.
5. Hondonga J., Ramaligela S. M. Comparing financing models for vocational education and training in Botswana, South Africa, and Zimbabwe. *Socio-Economic Perspectives on Vocational Skill Development: Emerging Research and Opportunities*. 2020. P. 56-79. DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-4145-5.ch003>.
6. Ziderman A. Funding Mechanisms for Financing Vocational Training: An Analytical Framework. *Education Finance, Equality, and Equity*. 2018. P. 135-164. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-90388-0_8.
7. Професійна освіта в Естонії: погляд експерта АМУ. *Асоціація міст України*. 2017. URL: <https://auc.org.ua/novyna/profesiyna-osvita-v-estoniyi-poglyad-eksperta-amu> (дата звернення: 20.09.2024).
8. Поکیدіна В. Врятувати професійну освіту. *Ціна держави*. 2016. URL: <http://old.cost.ua/news/382-professional-education> (дата звернення: 15.09.2024).
9. Радкевич О. Особливості фінансування професійної освіти в країнах Східної Європи. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Сер.: Професійна педагогіка*. 2018. № 16. С. 175–182. DOI: <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.175-182> (дата звернення: 25.09.2024).
10. Funding in education. *Eurydice*. URL: <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/lithuania/funding-education> (дата звернення: 10.09.2024).
11. OECD Data Explorer. *OECD*. URL: <https://data-explorer.oecd.org/>.
12. Maclean R., Lai A. The future of technical and vocational education and training: Global challenges and possibilities. *International Journal of Training Research*. 2011. Vol. 9, Iss. 1-2. P. 2-15. DOI: <https://doi.org/10.5172/ijtr.9.1-2.2>.
13. Crowdfunding industry statistics 2015-2016. *CrowdExpert.com*. URL: <http://crowdexpert.com/crowdfunding-industry-statistics> (дата звернення: 12.09.2024).
14. Паламарчук Н. О., Комарова О. А. Актуальні проблеми фінансування професійно-технічної освіти в Україні. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету*. 2014. Вип. 15. С. 47–51. URL: <https://dspace.kntu.kr.ua/handle/123456789/4517> (дата звернення: 18.09.2024).
15. Фінансування професійної освіти. Міжнародний досвід. *Інститут професійних кваліфікацій*. URL: https://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/VET%20Financing%20Twinning_UKR.pdf.
16. Результати та досягнення реформи професійно-технічної освіти. *Укрінформ*. 2023. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3701018-rezultati-ta-dosagnenna-reformi-profesijnotehnicnoi-osviti.html> (дата звернення: 25.09.2024).

Olga Anisimova

Ph. D. (Economics), SSI «Institute of Educational Analytics», Kyiv, Ukraine, olgaanisimova@ukr.net
ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6721-3030>

Ganna Belinska

Ph. D. (Economics), Senior Researcher, State University "Kyiv Aviation Institute", Kyiv, Ukraine,
belinskaya_anna2015@ukr.net
ORCID ID: <http://orcid.org/0000-0002-8978-8513>

Kyrylo Kryshchenko

Ph. D. (Economics), Private Higher Educational Institution "Bukovinian University", Chernivtsi,
Ukraine, cirillapps@gmail.com
ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0007-7145-6709>

IMPROVING THE FINANCING OF VOCATIONAL EDUCATION AND TRAINING BASED ON INTERNATIONAL BEST PRACTICES

Abstract. *Funding education is one of the priorities of the state social policy in Ukraine. As an important component of the education system, vocational education and training (VET) fulfils the functions of both professional and spiritual development of a person and also shapes the country's labour potential. Therefore, the search for alternative sources of funding is essentially vital today, and the study and adaptation of international (primarily European) best practices for diversifying sources of education funding and moving away from the state monopoly in this area can help. The purpose of this article is to identify the main ways to improve the financing of VET in Ukraine based on international best practices. The authors investigate the issue of the main models of VET financing in several European countries. It was found that VET can be financed from the central budget, local budgets or employers. The national funding mechanism is determined by the framework for the organisation of educational services. Several main approaches to identifying sources of funding for the provision of educational services have been outlined. Two primary approaches to improving the efficiency of VET funding are identified: finding new innovative sources of funding and making more efficient use of existing resources. It was substantiated that in Ukraine, in order to increase the efficiency of VET provision, it is necessary to attract additional innovative sources of funding. The article also deals with the diversification of funding sources for VET, with special attention to the study and accumulation of existing European best practices. Finally, the article proposes a number of recommendations for identifying additional sources of funding for this level of education.*

Keywords: *vocational education and training (VET), alternative sources of funding, financial support, financing of education, state budget expenditures, local budget expenditures.*

References

1. Aryal, B. P. (2020). Financing of technical and vocational education and training in Nepal. *Journal of Education and Research*, 10(1), 58-80. DOI: <https://doi.org/10.3126/jer.v10i1.31898>.
2. Durnali, M. (2015). Financing vocational education. *International Journal of Social Sciences and Education Research*, 1(2), 572-583. DOI: <https://doi.org/10.24289/ijsser.106453>.
3. Hanni, M. (2019). Financing of education and technical and vocational education and training (TVET) in Latin America and the Caribbean. *Macroeconomics of Development. Series 200* (LC/TS.2019/29/Rev.1), Santiago, Economic Commission for Latin America and

the Caribbean (ECLAC). Retrieved from <https://repositorio.cepal.org/server/api/core/bitstreams/b0c12e08-5580-44f1-9587-a94a022c1c50/content>.

4. Lerman, R. I. (2014). The benefits, costs, and financing of technical and vocational education and training. *Areas of Vocational Education Research*, 145-165. Berlin, Heidelberg: Springer Berlin Heidelberg. DOI: http://dx.doi.org/10.1007/978-3-642-54224-4_8.

5. Hondonga, J., & Ramaligela, S. M. (2020). Comparing financing models for vocational education and training in Botswana, South Africa, and Zimbabwe. *Socio-Economic Perspectives on Vocational Skill Development: Emerging Research and Opportunities*, 56-79. DOI: <https://doi.org/10.4018/978-1-5225-4145-5.ch003>.

6. Ziderman, A. (2018). Funding Mechanisms for Financing Vocational Training: An Analytical Framework. *Education Finance, Equality, and Equity. Education, Equity*, 135-164. DOI: https://doi.org/10.1007/978-3-319-90388-0_8.

7. Association of Cities of Ukraine. (2017). *Vocational education in Estonia: the opinion of an AMU expert*. Retrieved from <https://auc.org.ua/novyna/profesiyna-osvita-v-estoniyyi-poglyad-eksperta-amu> [in Ukrainian].

8. Pokidina, V. (2016). Saving vocational training. *The Price of the State*. Retrieved from <http://old.cost.ua/news/382-professional-education> [in Ukrainian].

9. Radkevich, O. (2018). Peculiarities of financing professional education in Eastern European countries. *Scientific Bulletin of the Institute of Vocational and Technical Education of the National Academy of Sciences of Ukraine. Series: Professional pedagogy*, 16, 175-182. DOI: <https://doi.org/10.32835/2223-5752.2018.16.175-182> [in Ukrainian].

10. Eurydice. (n. d.). *Funding in education*. Retrieved from <https://eurydice.eacea.ec.europa.eu/national-education-systems/lithuania/funding-education>.

11. OECD. (n. d.). *OECD Data Explorer*. Retrieved from <https://data-explorer.oecd.org/>.

12. Maclean, R., & Lai, A. (2011). The future of technical and vocational education and training: Global challenges and possibilities. *International Journal of Training Research*, 9(1-2), 2-15. DOI: <https://doi.org/10.5172/ijtr.9.1-2.2>.

13. CrowdExpert.com. (n. d.). *Crowdfunding industry statistics 2015-2016*. Retrieved from <http://crowdexpert.com/crowdfunding-industry-statistics>.

14. Palamarchuk, N. O., & Komarova, O. A. (2014). Actual problems of financing vocational education in Ukraine. *Scientific Notes of Kirovograd National Technical University*, 15, 47-51. Retrieved from <https://dspace.kntu.kr.ua/handle/123456789/4517> [in Ukrainian].

15. Institute of Professional Qualifications. (n. d.). *Financing of professional education. International experience*. Retrieved from https://ipq.org.ua/upload/files/files/03_Novyny/2015.03.18_Twinning_final_conference/VET%20Financing%20Twinning_UKR.pdf [in Ukrainian].

16. Ukrinform. (2023). Results and achievements of the vocational education reform. Retrieved from <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3701018-rezultati-ta-dosagnenna-reformi-profesijnotehnicnoi-osviti.html> [in Ukrainian].